

Προγράμματα Παρέμβασης

Άννα Κ. Τουλουμάκου

&

Ειρήνη Αδαμοπούλου

Τομείς παρέμβασης (Adelman, 2008)

Διευκόλυνση της
μάθησης & ανάπτυξης
των μαθητών στο
πλαίσιο της σχολικής
τάξης

Βοήθεια στους μαθητές
και στις οικογένειες

Αντιμετώπιση κρίσεων
και πρόληψη

Στήριξη κατά
μεταβατικά στάδια

Εμπλοκή της
οικογένειας σε θέματα
σχολείου

Συνεργασία με την
κοινότητα για ενεργό
εμπλοκή και στήριξη

Σε μια ιδανική συνθήκη

- *Δεν θα υπήρχε μονομερής έμφαση σε προγράμματα που στοχεύουν αποσπασματικά στην αντιμετώπιση διαφόρων θεμάτων όπως π.χ. Η πρόληψη εξαρτησιογόνων ουσιών*

Προγράμματα
πρωτογενούς και
δευτερογενούς
παρέμβασης στο
σχολείο

○π.χ. ενίσχυση κοινωνικής και
συναισθηματικής διάστασης
της μάθησης

Είναι αποτελεσματικά τα προγράμματα ΚΣΑ;

Καθολική Ανασκόπηση (**Universal Review**)

εξέτασε καθολικά σχολικά προγράμματα (παρεμβάσεις σε επίπεδο τάξης ή πρωτογενείς παρεμβάσεις)

Ενδεικτική Ανασκόπηση (**Indicated Review**)

επικεντρώθηκε στην πρώιμη παρέμβαση ή προγράμματα που αναγνωρίζουν και περιλαμβάνουν μαθητές που εμφανίζουν πρώιμα συμπτώματα συμπεριφοράς ή συναισθηματικά προβλήματα.

Μετά το Σχολείο - Ανασκόπηση (**After-School Review**)

αξιολογήθηκαν παρεμβάσεις που διεξάγονται μετά το σχολείο, τα οποία αφορούν πρωτίστως μαθητές χωρίς αναγνωρισμένα προβλήματα.

Ερευνητικά Ερωτήματα

Βελτιώνουν σημαντικά τα προγράμματα ΚΣΑ τις δεξιότητες, τις στάσεις, τις συμπεριφορές των συμμετεχόντων, και την ακαδημαϊκή επίδοση;

Είναι αποτελεσματικά τα προγράμματα ΚΣΑ, που γίνονται **κατά τη διάρκεια** ή και **μετά το σχολείο**, για τους **μαθητές με** προβλήματα και **χωρίς προβλήματα**;

Τι **χαρακτηριστικά γνωρίσματα** περιλαμβάνουν τα περισσότερα αποτελεσματικά προγράμματα ΚΣΑ;

Μέθοδοι και αποτελέσματα από τις τρεις επιστημονικές ανασκοπήσεις

- **Δημοσιευμένες και αδημοσίευτες μελέτες από όλο τον κόσμο** (πλειοψηφία στις ΗΠΑ) μέχρι το 2008
- **Παιδιά και έφηβοι** (Νηπιαγωγείο-Λύκειο) που έλαβαν παρεμβάσεις ΚΣΑ
- **Ομάδα ελέγχου** και υπήρξε τουλάχιστον **ένα ποσοτικό αποτέλεσμα** για την εκτίμηση της προσαρμογής των παιδιών
- Συνολικά περιλάμβαναν **368 μελέτες, 322.245 μαθητές**
- Τα αποτελέσματα των ερευνών **υποστηρίζουν την αξία των προγραμμάτων ΚΣΑ** στη σημαντική ενίσχυση πολλαπλών πτυχών της προσαρμογής των μαθητών/τριών

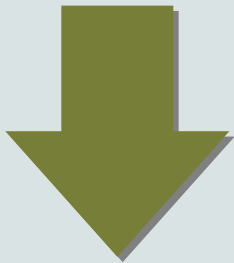
Πλεονεκτήματα της ΚΣΑ

Οφέλη για τους μαθητές:

- Κοινωνικές-συναισθηματικές δεξιότητες
- Βελτιωμένες στάσεις για τον εαυτό, τους άλλους και το σχολείο
- Θετική συμπεριφορά στην τάξη
- 10-11 εκατοστημόρια ως προς την ακαδημαϊκή επιτυχία

Μειωμένος κίνδυνος:

- Παραβατική συμπεριφορά
- Επιθετική συμπεριφορά
- Συναισθηματική αναστάτωση

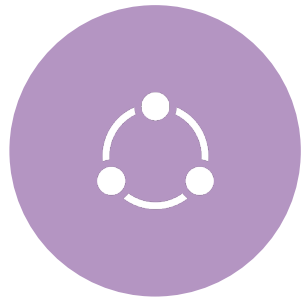
Ερευνητικά ερωτήματα

- **Βελτιώνουν σημαντικά** τα προγράμματα ΚΣΑ τις δεξιότητες, τις στάσεις, τις συμπεριφορές των συμμετεχόντων, και την ακαδημαϊκή επίδοση;
- Είναι αποτελεσματικά τα προγράμματα ΚΣΑ, που γίνονται **κατά τη διάρκεια** ή και **μετά το σχολείο**, για τους **μαθητές με** προβλήματα και **χωρίς προβλήματα**;
- Τι **χαρακτηριστικά γνωρίσματα** περιλαμβάνουν τα περισσότερα αποτελεσματικά προγράμματα ΚΣΑ;

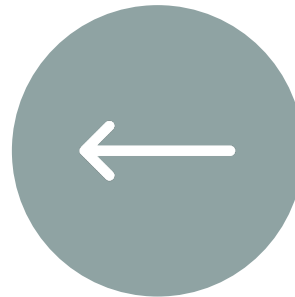
ΝΑΙ

ΝΑΙ

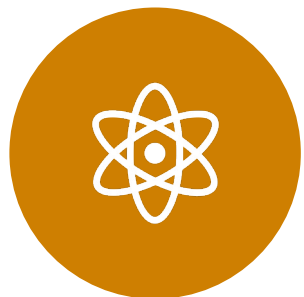
4 χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αποτελεσματικών προγραμμάτων ΚΣΑ

Sequential: Διαδοχικές δραστηριότητες που διδάσκουν δεξιότητες (ενοποιημένο αναλυτικό πρόγραμμα)

Active: Ενεργές μορφές μάθησης και συμμετοχής για την εξάσκηση των δεξιοτήτων

Focused: Εστιασμένος χρόνος για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων

Explicit: Σαφής/ρητή στόχευση στην ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων

(Durlak & Weissberg, 2010; Durlak et al., 2011; Durlak et al., 2010; Payton et al., 2008; Domitrovich, Durlak, Staley, & Weissberg, 2017)

Βασικές διαστάσεις της υλοποίησης προγραμμάτων ΚΣΑ

Εκτίμηση αναγκών και
κινδύνου

Παρακολούθηση και
αξιολόγηση του
προγράμματος

Υλοποίηση και
εφαρμογή

• Αξιολόγηση της πιστότητας*
(*treatment integrity/
treatment fidelity*)

Ευθύνη (ownership)

Συμβουλευτική με το
προσωπικό του
σχολείου

Συνεργασία με την
ηγεσία του σχολείου,
γονείς, κοινότητα

(Zins & Elias, 2007)

Επισημάνσεις

- ✓ Υιοθέτηση ενός **συγκεκριμένου προγράμματος ΚΣΑ**
- ✓ Εισαγωγή δραστηριοτήτων ΚΣΑ στα **μαθήματα** (π.χ. Λογοτεχνία)
- ✓ Ανάπτυξη **υποστηρικτικών περιβάλλοντων μάθησης** (π.χ. βελτίωση του σχολ. κλίματος)
- ✓ Αλλαγή στις **μεθόδους διδασκαλίας** (π.χ., συνεργατική μάθηση)
- ✓ Ενίσχυση των δεξιοτήτων ΚΣΑ ως **μέρος του άτυπου προγράμματος** (π.χ. διάλειμμα, εκδρομές)
- ✓ Προαγωγή **συνεργασίας σχολείου-οικογένειας-κοινότητας**
- ✓ Προαγωγή **ενεργής συμμετοχής & βιωματικής μάθησης**
- ✓ Εμφύσηση της ΚΣΑ στη **διαχείριση συμπεριφοράς & στις πειθαρχικές πρακτικές**
- ✓ Ενσωμάτωση των μεθόδων ΚΣΑ σε **εξωσχολικές δραστηριότητες** (π.χ. αθλητισμός)

Αποτελεσματικά ΚΣΑ προγράμματα

Caring School Community

I Can Problem Solve

Life Skills Training

Promoting Alternative Thinking Strategies (PATHS)

Second Step: A Violence Prevention Curriculum

Emotional Literacy in the Classroom (ELC)

(Zins & Elias, 2007)

Εστιάζοντας στη μεθοδολογία των παρεμβάσεων

Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας: Εκπαίδευση, Έρευνα και Εφαρμογές (Ε.ΣΧΟ.ΨΥ.)

Τμήμα Ψυχολογίας του
Πανεπιστημίου Αθηνών

Λειτουργεί στη Φιλοσοφική Σχολή
από το 1999 ως Κέντρο Έρευνας
και Εφαρμογών Σχολικής
Ψυχολογίας (Κ.Ε.Ε.ΣΧΟ.ΨΥ).

<http://www.centerschoolpsych.psych.uoa.gr/index.php>

Δομή Παρεμβατικών Προγραμμάτων

- **Ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας**
 - *Βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις*
 - *Εμπειρικές έρευνες*
 - *Εφαρμοσμένα προγράμματα παρέμβασης*
- **Καθορισμός σκοπού και ειδικότερων στόχων**
- **Καθορισμός μεθόδου και διαδικασίας**
 - *Επιλογή σχολείων, τάξεων, καθορισμός συναντήσεων*
 - *Συντονισμός, εποπτεία*
- **Καθορισμός επιπέδων πρόληψης, ομάδων παρέμβασης, θεματικών ενοτήτων**

(Χατζηχρήστου και συν., 2011α, β, γ)

Δομή Παρεμβατικών Προγραμμάτων

- Περιεχόμενο συναντήσεων
 - Εισήγηση-συζήτηση με συγκεκριμένα ερεθίσματα
 - Καθορισμός δραστηριοτήτων (π.χ., βιωματικές ασκήσεις, καταιγισμός ιδεών, κοινά projects-παρουσιάσεις, παιχνίδια ρόλων)
 - Κλείσιμο - Ολοκλήρωση συνάντησης
- Αξιολόγηση του προγράμματος
 - Αξιολόγηση αναγκών, διαδικασίας, περιεχομένου (πριν και μετά την παρέμβαση)

Το ζητούμενο στην παρέμβαση

- Πληθώρα πηγών και υλικών παρεμβάσεων για μαθητές
- Συχνά είναι δύσκολο για τους γονείς και εκπαιδευτικούς να επιλέξουν
- Είναι σημαντικό τα σχολεία να συλλέξουν αξιόπιστές και τεκμηριωμένες σε εμπειρικά δεδομένα μεθόδους
- Επιλογή κατάλληλης στρατηγικής και μεθόδου

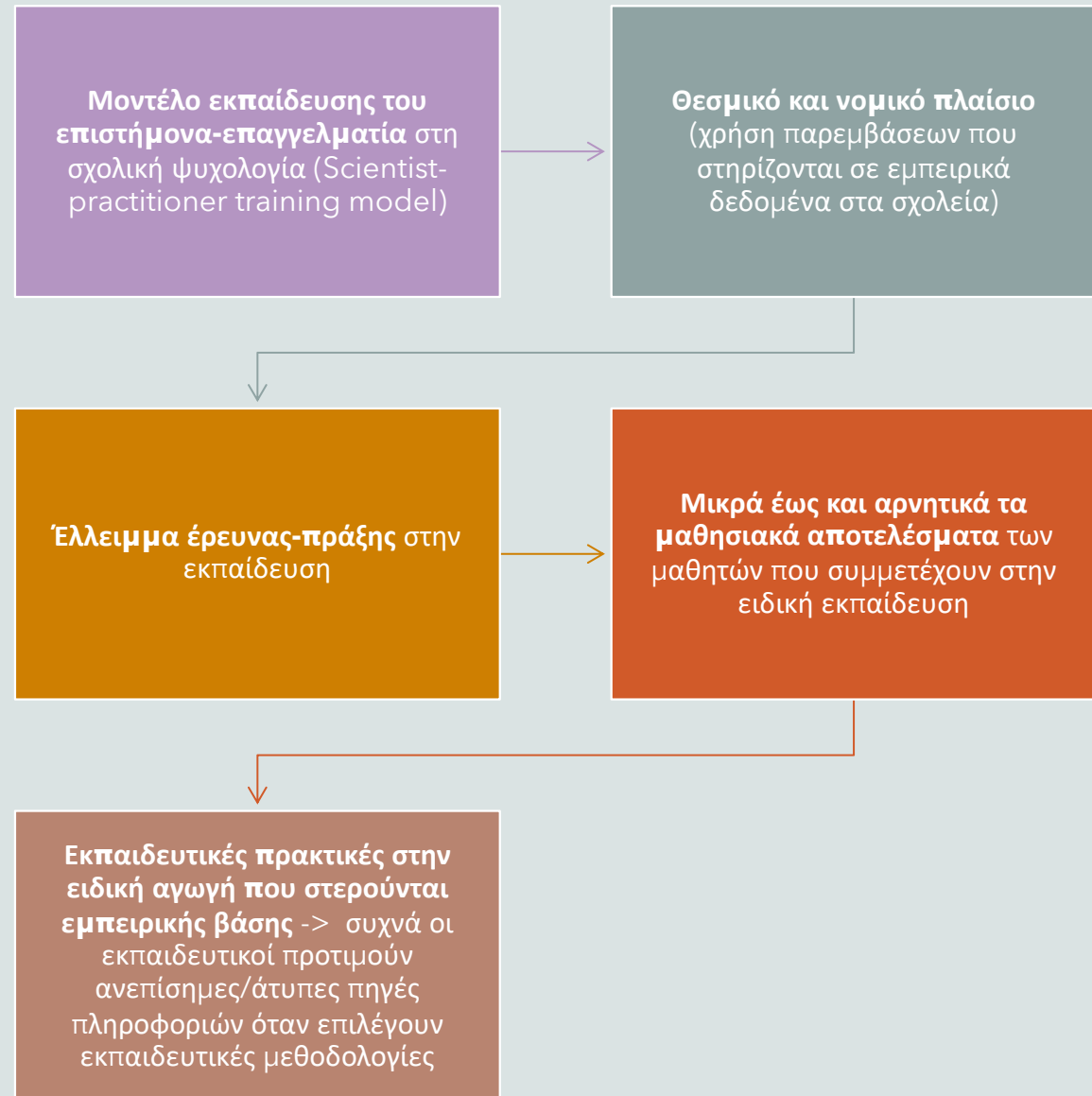
Εμπειρικά τεκμηριωμένες παρεμβάσεις

Έχουν αποδειχθεί να είναι αποτελεσματικές μέσα από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων (**Evidence-based interventions**)

Research-based is NOT evidence-based

Εμπειρική έρευνα και επαγγελματική σοφία

Ανάγκη για παρεμβάσεις που στηρίζονται σε εμπειρικά δεδομένα

(Burns & Ysseldyke, 2009; Kratochwill & Shernoff, 2004; Hoagwood & Johnson, 2003)

Εξετάζοντας το θέμα της
παρέμβασης στις μαθησιακές
δυσκολίες

**Αιτιολογική κατηγοριοποίηση όπου δυσκολίες
κατηγοριοποιούνται με βάση την αιτιολογία τους**

Λειτουργική κατηγοριοποίηση

Παιδιά με χαμηλότερη νοητική ανάπτυξη από μέσο όρο (π.χ. Αργός
ρυθμός)

Παιδιά με φυσιολογικό επίπεδο νοητικής ανάπτυξης αλλά
συγκεκριμένη ειδική δυσκολία

Γενικές μαθησιακές – π.χ. Βραδύς ρυθμός

Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες

- Π.χ. Δυσκολία στο γραπτό λόγο (διαφορά μεταξύ νοητικού δυναμικού και επίδοσης)
- Δυσκολίες σε τομείς: οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, γλωσσικές δεξιότητες, μνήμη, μεταγνωστικές δεξιότητες, ψυχοκοινωνική-συναισθηματική ανάπτυξη και συμπεριφορά

** Δευτερογενείς μαθησιακές δυσκολίες

- Αντιξοότητα στο περιβάλλον (π.χ. Έλλειψη ερεθισμάτων)

Εμπειρικά
τεκμηριωμένες
παρεμβάσεις στην
στην ειδική αγωγή
(Burns & Ysseldyke,
2009)

Σκοπός της έρευνας:

Η συχνότητα με την οποία
διδασκτικές παρεμβάσεις
που στηρίζονται σε
εμπειρικά δεδομένα
εφαρμόζονται στην ειδική
αγωγή.

Συμμετέχοντες:

174 εκπαιδευτικοί ειδικής
αγωγής και 333 σχολικοί
ψυχολόγοι

Μέθοδος:

Βαθμολόγησαν τη συχνότητα
των διαφόρων πρακτικών
που χρησιμοποιούνται στην
ειδική εκπαίδευση σε ένα
ερωτηματολόγιο (12
προτάσεων)

Αποτελέσματα

Άμεση διδασκαλία (direct instruction) -> **πιο συχνά** χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία διδασκαλίας

Εκπαίδευση της αντιληπτικής κινητικότητας (perceptual-motor training) -> **λιγότερο συχνή**

Ορισμένες πρακτικές με μικρή εμπειρική υποστήριξη (π.χ. modality instruction) χρησιμοποιούνται **με κάποια συχνότητα.**

Οι ειδικοί εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι χρησιμοποιούν **αναποτελεσματικές προσεγγίσεις** (εκπαίδευση κοινωνικών δεξιοτήτων) **όσο συχνά** χρησιμοποιούν τις προσεγγίσεις με **ισχυρή ερευνητική βάση** (applied behavior analysis).

Σχεδιάζοντας παρεμβάσεις για παιδιά με
ειδική δυσκολία στην ανάγνωση
συγκεκριμένα

Παράγοντες που πρέπει να
συνυπολογίζονται στην
επιλογή και τον σχεδιασμό
μιας παρέμβασης

National Reading Panel Report (2000)

Χρήση κριτηρίων που στηρίζονται σε εμπειρικά δεδομένα για την αξιολόγηση των παρεμβάσεων

Καλύτερος ερευνητικός σχεδιασμός για την αξιολόγηση παρεμβάσεων: Πειραματικές (**experimental**) ή ημιπειραματικές (**quasi-experimental**) έρευνες επαρκούς μεγέθους ή αριθμού και έκτασης (έρευνες συσχέτισης και περιγραφικές μπορούν να συμφωνούν)

Έρευνες συσχέτισης και περιγραφικές δεν είναι αρκετές

“Teaching Children to Read: an Evidence-based Assessment of the Scientific Research Literature on Reading and its Implications for Reading Instruction”

Βασικά χαρακτηριστικά αποτελεσματικών παρεμβάσεων

- ✓ Διδασκαλία **φωνολογικής επίγνωσης** ως μέρος ενός ευρύτερου προγράμματος
- ✓ Χρήση **πολυαισθητηριακών** μεθόδων ('hear it, say it, see it & write it')
- ✓ Εφαρμογή **δομημένων** προγραμμάτων
- ✓ **Εντατικά** προγράμματα
- ✓ Παρέμβαση σε **μικρές ομάδες**

- ✓ **Σαφή** και **αναλυτική** διδασκαλία και μάθηση σε **διαδοχικά βήματα**
- ✓ **Έγκαιρη** παρέμβαση
- ✓ Πρακτική για **υπερμάθηση**
- ✓ **Αντιστοιχία** δεξιότητας και δυσκολίας έργου
- ✓ Παράλληλη ενίσχυση του **ψυχοκοινωνικού τομέα**
- ✓ **Συχνός έλεγχος** της προόδου των μαθητών

Σημαντικά στοιχεία κατά τον σχεδιασμό
και την αξιολόγηση της παρέμβασης

Σχεδιασμός παρέμβασης

- ✓ **Ποιός είναι ο στόχος;**
 - Μετρήσιμη πρόταση των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων.
- ✓ **Πώς η σχεδιασμένη παρέμβαση θα επιτύχει το στόχο;**
 - Καθορισμός πλάνου (π.χ., ποιες στρατηγικές/ διαδικασίες θα χρησιμοποιηθούν, πότε και πόσο συχνά θα γίνεται η παρέμβαση, ποιος θα υλοποιήσει την παρέμβαση και που θα υλοποιηθεί, και πότε θα ξεκινήσει).
 - Εξασφάλιση της πιστότητας της υλοποίησης.
- ✓ **Πώς θα παρακολουθείται η πρόοδος;**
 - Καθορισμός πλάνου (π.χ., τι εργαλεία θα χρησιμοποιηθούν, πότε και πως θα γίνει η συλλογή των δεδομένων, που θα γίνει η συλλογή των δεδομένων, και ποιος είναι ο υπεύθυνος).
 - Τρόπος αξιολόγησης του σχεδίου παρέμβασης.

Αξιολόγηση της πιστότητας

Αξιολόγηση της πιστότητας (treatment integrity/ fidelity) = ο βαθμός στον οποίο οι μετρήσιμες αλλαγές στις εξαρτημένες μεταβλητές (π.χ., αναγνωστική αποκωδικοποίηση) **μπορούν να αποδοθούν** στον συστηματικό έλεγχο της ανεξάρτητης μεταβλητής (δηλαδή στην παρέμβαση)

Μετρήσιμα δεδομένα για την επίδοση του παιδιού-μετρήσεις για την παρέμβαση

Αξιολόγηση της πιστότητας μέσω: Εφαρμογή της παρέμβασης (ενότητες), έκταση (ώρες), βαθμός διαφοροποίησης (διαφορά από τη συνήθη διδασκαλία)

Κριτήρια για την αξιολόγηση της αποτελεσματικής παρέμβασης

- ✓ **Γενικά χαρακτηριστικά της έρευνας**

Εμπειρική/θεωρητική βάση, μεθοδολογία, στατιστικά χαρακτηριστικά, διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων

- ✓ **Βασικά στοιχεία της έρευνας τα οποία στηρίζουν την αποτελεσματικότητα της παρέμβασης**

Έγκυρες και αξιόπιστες μετρήσεις μέσα από πολλαπλές μεθόδους και πηγές, ύπαρξη ομάδας ελέγχου, στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα, διαχρονική σταθερότητα των αποτελεσμάτων

- ✓ **Άλλα θέματα:** Δημογραφικά στοιχεία, στοιχεία σχετικά με τα άτομα που εφάρμοσαν την παρέμβαση, εκπαίδευση και κατάρτιση, διάρκεια και βαθμός αποδοχής της παρέμβασης από τους συμμετέχοντες

Σημαντική σημείωση:
Κρίση για την
αποτελεσματικότητα της
παρέμβασης

- “Θα πρέπει αν είμαστε ιδιαίτεροι προσεκτικοί με ισχυρισμούς ότι **οποιαδήποτε στρατηγική μάθησης και διδασκαλίας θα είναι αποτελεσματική με όλα τα παιδιά.**”
(Πολυχρόνη, 2011, σελ. 73)
- **Δεν ανταποκρίνονται όλοι οι μαθητές** στα παρεμβατικά προγράμματα **στον ίδιο βαθμό**
- **Περίπου 3%** δεν ανταποκρίνονται σε υψηλής ποιότητας προγράμματα

Αξιολόγηση των αιτιών για την μη αποτελεσματικότητα της παρέμβασης

Σοβαρότητα των δυσκολιών

Παράγοντες επικινδυνότητας (ιδιαίτερα δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, ιστορικό μαθησιακών δυσκολιών στην οικογένεια)

Εκπαιδευτικό ιστορικό του μαθητή (ποιότητα της διδασκαλίας της πρώτης ανάγνωσης, προηγούμενες παρεμβάσεις)

Γνωστικά ελλείματα (δυσκολίες συγκέντρωσης, ελλείμματα μνήμης)

Σύννοδα προβλήματα (προβλήματα συμπεριφοράς)

"Brains were not made for reading"

SARAH'S *teaching* SNIPPETS

Reading is NOT a *natural* Process

Human brains are naturally wired to speak.

They are not wired to read.
Reading is a "man-made" skill.

(Proropapas & Parrila, 2018, p.2)

Ο εντοπισμός και η
διδασκαλία
μαθητών/τριών με
σημαντικές αναγνωστικές
δυσκολίες

- “No child is born a reader; all children in literate societies have to be taught to read.”

“We are all good at speech but **disabled as readers and writers**; the difference among us in reading/writing is simply that **some are fairly easy to cure and some are not.**”

(Vaughn & Fletcher, 2020)

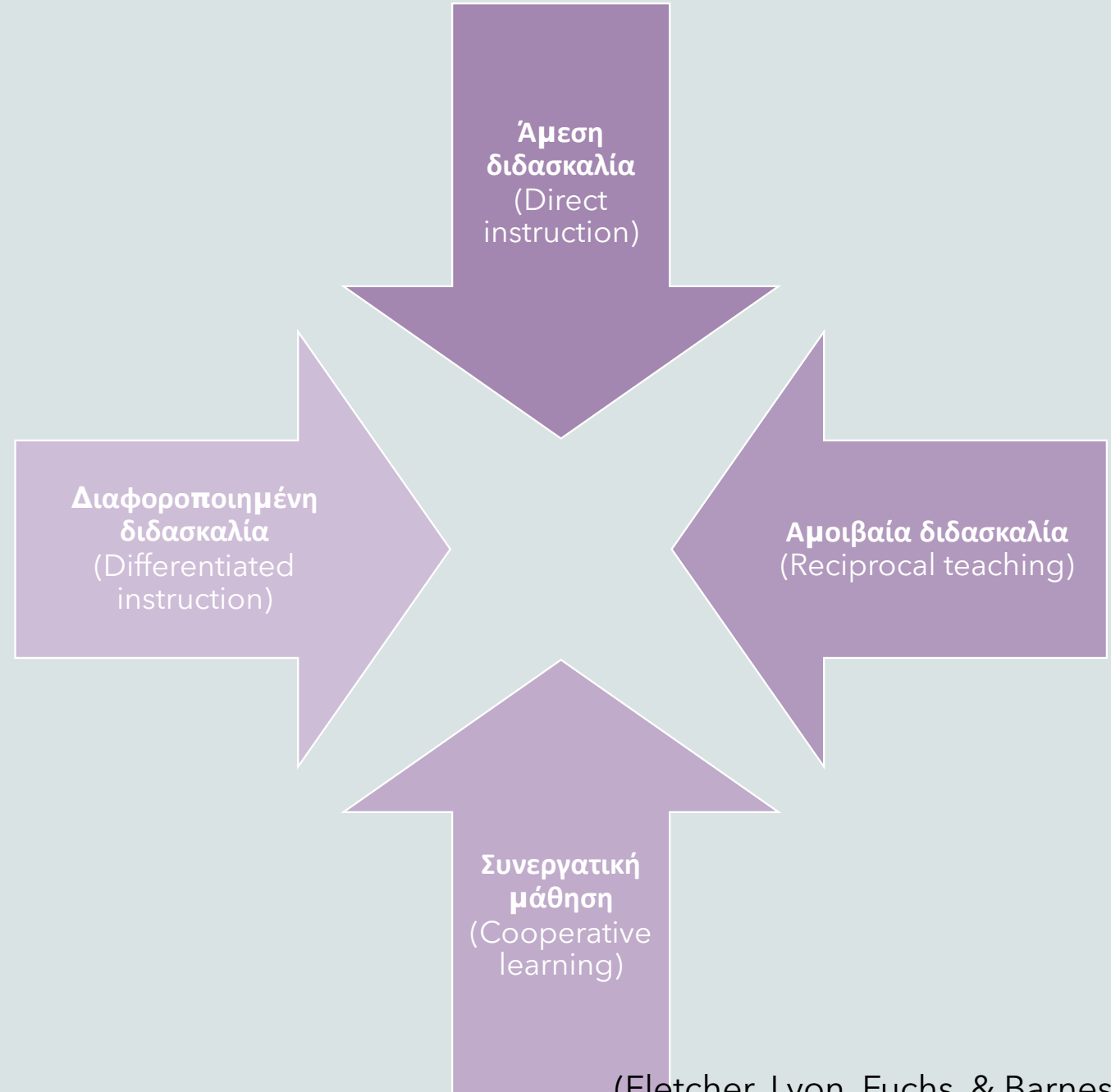
Διδακτικές προσεγγίσεις για μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (ΕΜΔ)

(Reid, 2016)

"Learning to read"

Μέθοδοι διδασκαλίας της ανάγνωσης για μαθητές με ΕΜΔ

(Fletcher, Lyon, Fuchs, & Barnes, 2018)

“Reading to learn”

Μέθοδοι διδασκαλίας της ανάγνωσης για μαθητές με ΕΜΔ

(Fletcher et al., 2018)

Ελληνικό σχολείο

Ανάγκη για **ισορροπημένη διδασκαλία** -> εφαρμογή δραστηριοτήτων προερχόμενων από διαφορετικές μεθοδολογίες

Μία και μοναδική μέθοδος (βιβλίο) στην Ελλάδα

Φωτοτυπημένες εργασίες -> ποιότητα; αποτελεσματικότητα;

Ελληνικό σχολείο

- **Τμήμα Ένταξης** (ειδικός παιδαγωγός)
- **Ατομική υποστηρικτική διδασκαλία** στο σπίτι (ειδικός παιδαγωγός ή άλλες ειδικότητες)
- Διευκόλυνση του παιδιού με την **αντικατάσταση των γραπτών από προφορικές εξετάσεις**

Και κάτι ακόμη

Παρέμβαση: πολυεπίπεδη παρέμβαση

Μαθησιακά και δυσκολίες
συμπεριφοράς μαζί (Ανταπόκριση στην
Παρέμβαση/ Responsiveness to
Intervention)

Στάδια για εντοπισμό και παρέμβαση
μαθησιακών δυσκολιών σε μαθητές

Διδασκαλία σε όλους από
εκπαιδευτικό/ προφίλ μαθητών από
δασκάλους

Επαναπροσδιορισμός προσέγγισης
σε περίπτωση που η πρόοδος δεν
είναι ικανοποιητική με νέες
μεθόδους - αν εξακολουθούν να μην
ανταποκρίνονται λαμβάνουν
εξατομικευμένη βοήθεια στην τάξη
(διαφοροποίηση στόχων και
μεθόδων)

Επανάληψη ελέγχου, και στη
βελτίωση ακολουθούν κανονικό
πρόγραμμα

Όσοι δεν ανταποκρίνονται
αξιολογούνται για τη διερεύνηση
μαθησιακών

- *Σας ευχαριστώ*